

БІХЕВІОРИСТИЧНІ ПІДСТАВИ КООПЕРАЦІЇ: РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Ю. Е. Губені, д. е. н., професор

Львівський національний аграрний університет

На основі декількох проведених досліджень встановлено деякі біхевіористичні (поведінкові) та ментальні основи розвитку господарської співпраці та кооперації на селі. Визначено ставлення селян до власних домашніх господарств, їх очікування щодо перспективності самостійної господарської діяльності та розширення виробництва. Встановлено очікування селян щодо використання земельних паїв та господарської співпраці.

Постановка проблеми. Як відомо, біхевіоризм розглядає поведінку суб'єктів як реакцію на подразники. Для економіки це обумовило появу та зростання популярності т. з. поведінкової економіки (англ. – *behavioral economics*) як напрямку, що займається дослідженням впливу психологічних факторів на прийняття рішень людей (англ. – *make decision*) у різноманітних господарських ситуаціях. Раціональність поведінки людей часто ґрунтується на економічних очікуваннях.

Мета та методика дослідження. Видається доцільним встановити реальність поширюваної тези про прагнення чи металні підстави до кооперації як форми господарського групування, об'єднання чи співпраці. Чи реально жителі села готові до більш інституціонованих форм співпраці, чи кооперація має поведінкову основу? Якими є господарські очікування щодо господарської співпраці.

У цій публікації використано вибіркові результати соціологічних досліджень, виконаних під керівництвом актора: а) «Економічна реформа – очима села», 1996/97 рр. [1]; б) «Економічна реформа – очима села: 20 років потому», 2016/17 рр. [2]; в) «Соціологічний моніторинг проблем землекористування у вибраних селах», 2018 р. [3].

Методика досліджень детально описана у зазначених виданнях. Дослідження проводились на незалежній основі у вибраних за спеціальною методикою умовно репрезентативних селах Львівщини. Для досліджень А), Б) це село Криве Радехівського району Львівської області, для дослідження В) – село Балучин Буського району Львівщини. Опитування А) та Б) мало характер комплексного повторного (через 20 років), а В) – було цільовим щодо земельних відносин та використання землі.

Результати дослідження. Особисті селянські господарства та сімейні фермерські господарства могли б стати суб'єктною основою

розвитку кооперації. У їх господарському піднесенні криється базис зрівноваженого розвитку села за т. з. "європейською моделлю". Однак для цього важливим є очікування жителів села що: а) ведення таких господарств є важливим, б) існує прагнення розвивати цю діяльність.

Таблиця 1

Домашнє господарство є для Вашої сім'ї:	у % до всіх відповідей		
	1996 р.	2016 р.	зміна, +/-
- основним джерелом доходів;	30	19	-11
- додатковим джерелом доходів;	40	65	+25
- єдиним джерелом доходів;	10	26	-16
- не знаю	4	6	+2

Джерело: [2, с. 34].

Наші дослідження показують зниження мотиваційної природи самостійного господарювання. Можна побачити, що відчуття ролі і значення домашніх господарств у формуванні доходів суттєво знижується. Це підтверджується й іншими запитаннями щодо найманої праці/ведення власної справи. Відповідно прагнення розширити такі господарства зменшується:

Таблиця 2

Чи хочете Ви розширити своє домашнє господарство?:	у % до всіх відповідей		
	1996 р.	2016 р.	зміна, +/-
- так;	-57	21	-36
- ні;	29	64	+35
- не знаю	14	15	+1

Джерело: [2, с. 34].

У дослідженні А) та Б) у селян виразно знижується інтерес до власних земельних ділянок (паїв) – 26 %, та сформувався стійке бажання значної частини власників паїв їх продати (+22 %).

Таблиця 3

Земельний пай Ви б хотіли:	у % до всіх відповідей		
	1996 р.	2016 р.	зміна, +/-
- зберегти за собою;	45	19	- 26
- продати;	0	22	+ 22
- здати в оренду будь кому;	7	3	- 4
- здати в оренду односельцям;	-	4	-
- безплатно передати родичам;	10	27	- 17
- повернути державі;	-	11	-
- не знаю.	6	14	+ 8

Джерело: [2, с. 47]

Господарський песимізм має вплив і на очікування селян щодо використання належної землі. У розвиток та доповнення інформації табл. 3 подаємо дані опитування В) за подібним запитанням:

Таблиця 4

Чи бачити Ви перспективи самостійного господарювання на власному земельному паю?	у % до всіх відповідей
- так;	6,3
- ні;	76,8
- важко відповісти;	6,3
- можливо.	10,6

Джерело: [3, с. 17]

Ключове питання господарської співпраці/кооперації – здатність суб'єктів об'єднувати, координувати, погоджувати свою діяльність у різних проявах. Незаперечною є реальна традиційна співпраця більшості жителів села в питаннях ведення домашніх господарств, яка впливає із самої сутності сільського укладу життя. Однак таку «традиційну» і немов би звичну співпрацю селяни чітко ментально відокремлюють від будь яких формалізованих форм, цінуючи насамперед свою самостійність і автономність. Чимало дослідників наголошують на значній взаємній недовірі селян між собою, а тим більше – до об'єднуючих ініціатив з боку владних інституцій чи агентів. Тому на запитання в опитуванні В) отримано такі відповіді:

Таблиця 5

Чи готові Ви об'єднатись з односельцями для спільного господарювання на землі?	у % до всіх відповідей
- так;	9,8
- ні;	67,4
- важко відповісти;	9,8
- можливо;	13,0

Джерело: [3, с. 18]

Однак дані отримані в рамках цього ж опитування, але в середовищі експертів та вибіркового Інтернет-користувачів показують, що рівень освіченості і загальної ерудиції таки має вплив на співвідношення "так/ні" готовності до співпраці: експерти – 33,5%/27,8%; Інтернет-користувачі – 25,7%/42,9%.

Це підтверджує тезу про необхідність проведення цільової господарської та юридичної просвіти. Якщо на межі т.з. «юзефинських реформ» уряд Австро-Угорщини зумів за короткий термін із темної маси майже безправних і неосвічених селян сформувати потенційних господарів [4, с. 87], то які перешкоди стоять перед нами, коли ми

маємо нести знання у середовище грамотних, освічених та достатньо ерудованих людей? Важко переоцінити значення економічної просвіти, щоденної рутинної роботи по поширенню та практичному втіленню ідей господарської кооперації.

Висновок. На основі узагальнення даних описаних досліджень можна ствердити що:

1. У середовищі жителів села наростають песимістичні оцінки та очікування щодо самостійного використання належних земельних паїв, організованої та формалізованої співпраці/кооперації із односельцями, перспективності не лише ведення домашніх господарств сільського типу, але й здійснення у них товарного, та навіть нетоварного, аграрного виробництва.

2. З метою зміни цих тенденцій та настроїв існуючі та перспективні Програми підтримки аграрного виробництва та Програми активізації підприємництва мають містити розділи/складові націлені на активізацію господарської діяльності на селі, особливо у формі сімейних та дрібних фермерських господарств, товарних ОСГ та інших індивідуально-групових форм малого підприємництва.

3. Місцеві господарські ініціативи, особливо пов'язані із групуванням або об'єднанням діяльності потребують вивчення, систематизації, узагальнення а їх досвід – поширення.

4. Моніторинг господарських настроїв сільського населення сприятиме формуванню адекватніших інструментів та заходів місцевої господарської політики.

Список використаної літератури

1. Економічна реформа - очима села: результати та аналіз соціологічного опитування. – Л.: ЛДАУ, 1997, – 51с;
2. Економічна реформа - очима села: 20 років потому : результати та аналіз повторного соціологічного опитування / [Губені Ю. Е. та ін. ; за ред. проф. Губені Ю. Е.] ; – Л. : Укр. технол., 2017. - 93 с
3. Губені Ю. Е., Крупа В. Р., Оліщук П.О., та інші. Земельні очікування селян: Результати та аналіз соціологічного моніторингу земельних відносин / за ред. проф. Губені Ю. Е. – Львів: ЛНАУ, 2018 – 38с
4. Франко І.Я. Панщина та її скасування 1848 р. в Галичині / Збір. творів у 50-и томах. – К.: Наукова думка, 1986 р., т. 47, с. 7 – 122.